

BÍLÁ NEMOC – KAREL ČAPEK (*1890 †1938)

<u>Námět:</u>	varování před totalitou
<u>Téma a motiv:</u>	Boj jednoho člověka za mír proti lidem, kteří volají po válce; konflikt demokracie a diktatury, nesmyslnost války, dav, strach, klinika, léčení, nacismus, fanatismus, vzácný lék, smrt, podmínka, naivita, bezcitnost, touha po míru a boj za něj, lékaři, chudí lidé
<u>Časoprostor:</u>	fiktivní čas, zřejmě 20. století na smyšleném státě vojenského typu (nejspíš Německo bojující proti Československu) Lilienthalova klinika, ordinace doktora Galéna, pokoj 13 , pracovna, Sigelia, Maršálova pracovna, dům neznáme rodiny
<u>Kompoziční výstavba:</u>	prolog = předmluva – důvod sepsání díla, 3 dějství, chronologický děj
<u>Literární druh a žánr:</u>	alegorické protiválečné drama – žánr: nelze jednoznačně určit, prvky činohry a tragédie
<u>Vypravěč:</u>	forma scénáře, monolog, dialogy + <i>scénické poznámky</i>
<u>Postavy:</u>	<p>Doktor Galén - původem Řek z Pergama, byl asistentem Lilienthala (zakladatel kliniky), ten mu přezdíval Dr. Děťina, nekouří, má anginu pectoris, je chytrý, prozíravý, možná naivní, skromný, vynálezce léku proti bílé nemoci, své pozice chce využít k vynucení celosvětového míru, nehledí na osobní prospěch, brání zájmy chudých, je zásadový, schází mu však průbojnost a rozhodnost v mluveném projevu (koptá), tzv. nehrdinský hrdina; je osočován Sigeliem, že mluví květnatě; laskavý, šlechetný, neústupný, statečný, porušuje lékařskou etiku</p> <p>Dvorní rada profesor doktor Sigelius - vedoucí přední kliniky ve státě, dbá především na své profesní renomé a na politické postavení, protekční chování, jeho vědecká čest přerůstá v aroganci, zdraví pacientů nepovažuje za prioritu, říká, že má na vše 3 minuty času, rád se předvádí, poučuje Galéna jaký má být správný lékař, Lilienthal byl jeho tchán; chce aby mu Galén řekl svou metodu léčení a on jí pak provedl sám, umí cizí jazyky, chce získat všechny Galénovy zásluhy pro sebe</p> <p>Maršál - zlý, krutý, bezohledný, touží po moci, představuje Hitlera, klasický diktátor s rysy fašistického vůdce, sobecký; až když je nemocný, je schopen změnit názor; odmítá neposlušnost, válka je pro něj povinnost národa, ani smrt přítele není překážkou; osamocený, má jediného přítele (Krüga), označuje za zbabělce ty, kteří nechtějí bojovat; má dceru Anettu, která se o něj bojí</p> <p>Baron Krüg - řídí Krügovy podniky, připravuje se na válku, má strach ze své nemoci, přítel Maršála, ne tak fanatický, spáchá sebevraždu (zastřelí se), převládá u něj zdravý rozum, nepovažuje válku za vyšší poslání na rozdíl od Maršála</p> <p>Otec - typický zástupce střední vrstvy, zcela důvěřuje obrazu předkládanému médií, kariéru staví v konečném důsledku před rodinu</p> <p>Matka - hodná, tichá, obětavá, střídmá, vždy naslouchá otci, objeví se u ní bílá Skvrna</p> <p>Syn a dcera - jsou nadšeni z bílé nemoci, těší se až staří uvolní místo mladým pravděpodobně dospělí</p> <p>Maršálova dcera, Krügův syn</p>
<u>Vyprávěcí způsoby:</u>	řečnické otázky, scénické poznámky
<u>Typy promluv:</u>	řeč přímá, dialogy, monology, informační pasáže (Sigelius mluví o nemoci)
<u>Jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku:</u>	odborné výrazy, latinská pojmenování (<i>macula marmorea</i>), zdvořilost, expresivní výrazy, místy obecná čeština, hovorové, symbolika, spisovný jazyk, řečnická otázka
<u>Tropy a figury a jejich funkce ve výňatku:</u>	přirovnání, metafory, aposiopese = nedokončené výpovědi, znázorněno třemi tečkami - přerušeni uprostřed věty

Kontext autorovy tvorby:

drama vyšlo 20 měsíců před podepsáním mnichovské dohody, alegorickou formou varovalo před nástupem fašismu, později se stalo jedním z důvodů plánovaného pronásledování (perzekuce) autora gestapem

O autorovi:

- narodil se 9. ledna 1890 v Malých Svatoňovicích do rodiny lékaře
- dětství prožil v Podkrkonoší v Úpici
- nejmladší ze tří dětí (Josef – malíř, spisovatel; Helena – autorka vzpomínkové knihy Moji milí bratři)
- **žurnalista, prozaik, dramatik, překladatel, kritik, esejista, cestovatel**, psal knihy pro děti
- znal se Masarykem (Hovory s TGM), oficiální autor; mluvčí Hradu
- studoval gymnázium v Hradci Králové, po odhalení jím organizovaného protirakouského spolku
- přešel do Brna => maturoval v Praze, potom FF UK (studoval – filozofii, estetiku, dějiny výtvarného umění, germanistiku, anglistiku a bohemistiku)
- po škole vychovatel => knihovník Národního muzea => do r. 1938 **redaktor Národních listů** a Lidových novin, ve Vinohradském divadle 1921-23 jako dramaturg a režisér
- zvolen prvním předsedou československého PEN klubu (celosvětové sdružení spisovatelů)
- nenarukoval do 1. sv. v. z důvodu onemocnění vysychání míchy
- jako dramaturg Vinohradského divadla se seznámí se svoji budoucí ženou, spisovatelkou a herečkou Olgou Scheinpflugovou
- po abdikaci E. Beneše v roce 1938 se stal posledním symbolem první republiky
- za život **byl 7x nominován na Nobelovu cenu**, ale ta mu nebyla udělena z politických důvodů
- zemřel na zápal plic, když pomáhal během záplav, kdyby nezemřel, skončil by jako jeho bratr v koncentračním táboře

Dílo:

- 1) novinářská a prozaická činnost – začal ji tvořit před 1. sv. se svým bratrem

Fejetony - **Zahradníkův rok, Jak se co dělá, Měl jsem psa a kočku, Italské listy, Cesta na sever, Výlet do Španěl**

- 2) utopická tvorba – poukazuje na pomyslnou hrozbu zneužití lidských vynálezů, které se rychle vyvíjí

drama – **R.U.R., Věc Makropulos** romány – **Továrna na absolutno, Krakatit, Válka s mloky**

- 3) noetické období = poznávací, vychází z pragmatismu, který ho ovlivnil = filozofický směr 20. stol. zrozený v USA – pravdivé je to, co se osvědčilo, neexistuje žádná absolutní pravda

Hordubal, Povětroň, Obyčejný život

- 4) protifašistické období – varuje před nástupem totality drama – **Bílá nemoc, Matka**
- 5) pohádky - **Dášenska čili život štěněte, Devatero pohádek** – nadpřirozené bytosti v běžném prostředí
- 6) další díla - **Ze života hmyzu, Povídky z jedné kapsy, Povídky z druhé kapsy**

Literární / obecně kulturní kontext:

Jedná se o spisovatele demokratického proudu působící v meziválečném období, jež spojuje aktivní žurnalistická činnost v Lidových novinách – tisk demokraticky smýšlející populace.

Vrstevníci:

Josef Čapek – Povídaní o pejskovi a kočičce, společně s bratrem: Adam stvořitel, Krakonošova zahrada

Karel Poláček – Bylo nás pět – pro děti, Muži v ofsajdu - humoristická kniha

Eduard Bass – Cirkus Humberto, Klapzubova jedenáctka

Autoři, kteří tvořili v meziválečné době:

Německy psaná literatura u nás: **Franz Kafka** (Proces, Proměna, Zámek), **Ranier Maria Rilke** (Kniha hodinek),

Egon Erwin Kisch (Pražský Pitaval, Zuřivý reportér)

Vladislav Vančura (Rozmarné léto, Markéta Lazarová, Konec starých časů) - avantgardní proud,

Ivan Olbracht = levicově orientovaný (Nikola Šuhaj, loupežník, Žalář nejtemnější) - levicově orientovaný

Jaroslav Hašek = legionáři (Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války)

Jaroslav Havlíček (Petrolejobné lamy, Neviditelný) = psychologická próza

Jiří Voskovec, Jan Werich (Golem, West Pocket revue) - Osvobozené divadlo

Imaginativní próza: V. Vančura = básnická próza

Obsah:

Diktátor ("Maršál"), který chce zahájit válku (dobová paralela na Adolfa Hitlera). V téže době se objevuje nakažlivá neznámá nemoc, která postihuje lidi okolo 40 až 50 let zabíjí je. Projevuje se nesmírným zápachem a odumírání částí. Mírumilovný lékař (dr. Galén) nachází lék. Symptomem nemoci je necitlivá bílá skvrna na těle. Dr. Galén žádá Dvorního Radu, aby mohl léčivé metody vyzkoušet na jeho klinice (s názvem Lienthalova). Ten se zpočátku tváří nepřívětivě, ale nakonec když zjistí, že se jedná o doktora Dětinu, nejlepšího žáka tchána Dvor. Rady, tak mu přislíbí pokoj 13, kde své pokusy může praktikovat. Sigelius se snaží zjistit tajemství záhadného léku, ale marně. Dr. Galén má svoji podmínku, a dokud nebude splněna, nikomu recept na tajný lék proti bílé nemoci (Čengova nemoc) nevyzradí. Přes určitou domluvu si Sigelius snaží připsat úspěch na začátcích výzkumu, který se zdá být přínosným, a proto si na svoji kliniku pozve novináře spolu s Maršálem, jimž oznamuje, že lék na tak vážnou nemoc je objeven právě na jeho klinice. Po skončení se zjeví Dr. Galén, který jim říká, že to on je ten dotýčný, který daný lék našel, ale nevdá jej, pokud nenastane mír. Následně je vyhozen z kliniky z důvodu konfliktu s Dvorním Radou. (nevydání léku a odmítnutí léčení vznešeného pacienta)

Dr. Galén původně léčí pouze chudé lidi, každý mu zaplatí, kolik si může dovolit. Bohatí lidé ale vyléčit nechce, pokud nejsou ochotni zbrojit proti válce. Odmítl i manželku nastávajícího účetního ředitele na výrobu zbraní, který byl povýšen právě v důsledku této nemoci. Maršálovým přítelem je také majitel zbrojovky baron Krüg, který také bílou nemocí onemocní. Dr. Galén, který zažil válku, jej odmítne léčit (dá továrníkovi ultimátum - nechce jej léčit dokud nepřestane vyrábět zbraně), proto je předvolán maršálem, přesto odmítá maršálova přítele léčit, pokud bude maršál pokračovat ve zbrojení. Baron Krüg se posléze sám zastřelí. Lidé se ze začátku bojí spíše bílé nemoci a kvůli samotnému vyléčení chtějí ujednat mír, jenže Maršál je svými prostředky přesvědčí, že jsou ve velmi výhodné pozici, a nakonec donutí lid přistoupit na plánovanou válku. Poté, co později maršál promlouvá k davu, si při povzbudivých výkřicích najde na prsou bílou skvrnu. Přesvědčuje jej jeho dcera a syn továrníka, aby válku zrušil a přijal podmínky míru. Nakonec je ochoten vzdát se plánů na válku a ovládnutí světa, pokud jej dr. Galén vyléčí. Domnívá se, že je to božské poselství sjednat mír Dr. Galén jde tedy pro léky a cestou zpět prochází skrz zfanatizovaný dav, kterým je ubit (křičel na ně, že je válka zlá a oni s tím nesouhlasili). Zfanatizovaný člověk z davu vysype obsah doktorova kufříku a nalézá ampulky s lékem, které rozšlape, doktor Galén sám zahyne ušlapán davem